

INTERVJUI Anči Fabijanović / 14 Srpanj 2023

**Lada Žigo Španić,
književnica, esejistica i
voditeljica tribina u
DHK: Pravi život
dogđa se na
marginama, a ne u
centru stvari!**

PODIJELI:

Lada Žigo Španić dugogodišnja je književnica, kritičarka, esejistica i voditeljica književnih tribina. Diplomirala je komparativnu književnost i filozofiju na zagrebačkom Filozofskom fakultetu. Dobitnica je Nagrade Europske unije za književnost 2012. godine, za roman Rulet. Kao dobitnica Nagrade EU često gostuje u inozemstvu na sajmovima knjiga i sveučilištima. Objavila je sedam prozaičkih knjiga, a djela su joj prevedena na talijanski, španjolski, slovenski, albanski i druge jezike. Živi i radi u Zagrebu kao samostalna književnica. Članica je Hrvatske zajednice samostalnih umjetnika i Društva hrvatskih književnika, gdje vodi književne tribine.

- Već dugo vodite tribine u Društvu hrvatskih književnika. Primjetna je promjena koncepcije tribina „Susreti u DHK“, a uveli ste i novu tribinu „Bez cenzure“. Kako je došlo do te promjene?

U Društvu hrvatskih književnika vodim tribine već trinaestu godinu, a pozvao me je tadašnji predsjednik Borben Vladović koji mi je predložio i da se učlanim u DHK. Od nedavno sam promijenila koncepciju tribina, velikim dijelom i zbog sve manjih javnih sredstava koja ne mogu pokriti sve promocije i veliki broj sudionika. No, ovako je koncepcijski ispalo još bolje. Što manje para, više ideja. Tribine „Susreti u DHK“, koje su desetljećima bile promocije novih knjiga, preoblikovala sam u zanimljive intervjue koje vodim s važnim autorima zamjetnih opusa. Uz to, i dalje se promoviraju knjige. Nadam se da će svake godine novi pisci dolaziti na red, ostanem li raditi ovaj posao. Publika uživa slušati Stjepana Čuića, Dubravka Jelačića Bužimskog, Marinu Šur Puhlovski, Ernesta Fišera, Ivanu Šojat, Milka Valenta i mnoge druge autore koji živopisno govore o svom stvaralačkom putu, sjecištu svojih generacija, svjetonazora, o poznanstvima s drugim

autorima, književnicima, filmašima, kazalištarcima. Te su tribine i male slikovite povijesti naše književnosti, u sociološkom i kulturološkom kontekstu. S obzirom na to da je pisac u hrvatskim medijima jedva zastupljen u odnosu na glazbenike, glumce i druge vrste umjetnika, ove tribine mogle bi se zvati i „Upoznajte pisca!“ Uvijek živi ona Barčeva „veličina malenih“, ali živi, da parafraziram, i „malenkost velikih“. E takvi nas pisci zanimaju – velika opusa i velike skromnosti. Takve pisce ljudi vole, a kada ih upoznaju i kao zanimljive osobe, još više zavole i njihove knjige.

Za tribinu „Bez cenzure“ zovem pisce različitih svjetonazora, što je bitno za polemiku

- Neosporno je da i nova tribina „Bez cenzure“ ima odličan medijski odjek. Kako ste došli na ideju da pokrenete tu polemičku tribinu?

Tu sam tribinu predložila Upravnom odboru DHK, koji je ideju jednoglasno prihvatio. Ugodno sam iznenađena izvrsnim odazivom medija koji dobro prate i spomenute intervjuje. Ima nas na portalima, u Vijestima iz kulture HTV-a, u radijskim programima, u emisiji Dobro jutro, Hrvatska, na društvenim mrežama... Nacional je objavio veliki tekst (odnosno intervju sa mnom u povodu tribina), što mi je izuzetno drago zbog vrijednih sudionika. A i ovim intervjuom Vi ste mi dali priliku da govorim o tribinama i na tome vam velika hvala. Teme su provokativne, važne za hrvatsku kulturu i evo nekih dosadašnjih naslova: „Koliko institucije podupiru domaćeg pisca?“ Pedagoška uloga književnosti za djecu i mlade nekad i danas“, „Zašto ne držimo dovoljno do svoje kulturne baštine?“ „Jesu li pisci i danas žrtve politike“ itd. Mogla bih sada nabrojati mnogo tema i mnoga imena koja su sudjelovala, od Dražena Katunarića, Stjepana Čuića, Sibile Petlevski do Tomislava Domovića, Milane Vuković Runjić, Tomice Bajsića... Zovem pisce različitih svjetonazora, što je bitno za polemičku tribinu. Ispričavam se što ne mogu spomenuti sve zaslužnike, no ionako je sve zapisano na web stranicama DHK i u medijima.

- Znači li naslov „Bez cenzure“ da cenzure još ima u našem društvu i kulturi?

„Naslov „Bez cenzure“ stavila sam kako bi zvučao kao poziv na slobodu. U stilu: „Ljudi, dođite, kažite što mislite o važnim problemima naše književne scene!“ Uz uvijek ugledne sudionike sudjeluje i publika, jer želim da se svi u dvorani osjećamo jednako vrijedni, što stvara i neki topao osjećaj zajedništva, tako rijedak u kulturi egoističnoga nametanja. A cenzure u našem društvu i danas ima, naravno, kao i u svakom. Nema režima, ima dosadnog i jednoličnog pripetavanja između lijevih i desnih, što nalikuje na reprizu lošega crno-bijelog filma. Ima i puno autocenzure, a to je ona naša vječna poniznost, u stilu „Ne bi se štel mešati“, što stvara apatiju i u medijskom prostoru. Histerija se tada seli u komentare ispod tekstova, koji više nalikuju na izivljavanje kojekakvih anonimusa negoli na pismenu raspravu. Na žalost, pisci se u nas i dalje dobrim dijelom dijele na „lijeve“ i „desne“, pa se sveobuhvatna književnost, paradoksalno, dijeli na neke smiješne svjetonazorske „stranke“, što u maloj kulturi kao što je naša previše dolazi do izražaja. Uostalom, pisac je prvo pisac, ovakav ili onakav, a tek onda lijevi ili desni. Dok dobro piše, na svim je stranama svijeta ili u onim Rilkeovim krugovima koji se stalno šire. Dobar pisac ima i lijevi i desni pogled na svijet, i sjeverni i južni. I opet ne možemo pogoditi gdje se točno nalazi.

Dobre knjige dezorijentiraju politikante

- Znači li uvođenje ovih tribina da u javnom književnom prostoru nedostaje prave polemike?

Mislim da naša književna scena nije polemična kao ranije - sjetimo se Krleže, Matoša, Mandića i brojnih drugih naših velikih polemičara koji su „okretali“ važne teme i dileme, stvarali od književnosti i uzbudljive drame. Danas je više riječ o tržišnim utakmicama, osvajanju prostora za promociju i samopromociju, o individualnim i klanovskim bitkama za prevlast. To je politika tržišnoga kapitalizma, u koju su, na žalost, jednako upali i umjetnici i proizvođači automobilskih guma i slatkiša. Naravno, mnogo je i tihih sjajnih autora, mirno prepuštenih vremenu. Strpljen - spašen, štono se kaže. Umjesto intelektualnih, naše društvo puno je političkih i sapunjarskih polemika koje nikamo ne vode. Mi smo društvo cirkusa, zabavna platforma na kojoj je Pernar važniji od obljetnice A. G. Matoša, a sapunica o grudima Zagorke popraćenija od njezinih knjiga. Mogli bismo nabrajati (i bajati) štošta. Književne polemike važne su i kao nadomjestak za osiromašen prostor u kulturnim rubrikama u kojima su često pod istim nazivnikom kultura, afere i šoubiz. Živimo u vremenu kada svi imaju pravo

na sve, što ne bih nazvala slobodom, nego kaosom. Ako svi imaju prava, nema autoriteta, nema tko što od koga učiti, a mudraci su bili temelj kulture još od grčkih filozofa.

Vratimo se na pitanje, da ne odlutam u povijest civilizacije koja u današnjoj „kulturi trenutka“ nije popularna. Plodnu raspravu moguće je donekle razviti na društvenim mrežama ako se povežete s pravom ekipom. Npr. na Facebooku možete upoznati dosta samozatajnih i pametnih ljudi, možete saznati što je sve u gradu na kulturnom repertoaru, tko je objavio knjigu, kakva je kritika gdje izišla, možete čitati nove uratke svojih kolega. Takvi iscrpni vodiči davno su ispali iz novinarstva. No, ipak su te društvene mreže nijemi prostor ispunjen slikama i riječima, u koji bismo mogli i potonuti i zaboraviti se družiti uživo. Odatle ideja za tribinu „Bez cenzure“. Polemika, živost, različitost i to – uživo! U tijelu i duhu!

- Dugo ste radili u novinarstvu. Koliko vam je novinarsko iskustvo pomoglo u voditeljskom poslu?

Preko dvadeset godina radila sam u novinarstvu („Večernji list“, „Vjesnik“, „Vijenc“...) te sam naučila najvažnije pravilo: trebate spojiti aktualnu temu i britak naslov, jer naslov je u moru svega udica kojom možete uloviti ribicu. Nisu više dovoljne pozivnice, ljudi danas ne dolaze automatski kao lutke na koncu, nego ih treba animirati, osvajati. Svi su dezorijentirani u gomili događanja i svojih problema, pa vi morate upaliti klike, ispružiti kažiprst, režirati dolazak. Ako su budale u povijesti zavodile mase, što ne bi i jedan pametan čovjek animirao tridesetak ljudi? Malo truda, spretnosti, mašte – i eto male lijepe gozbe! Isto vrijedi i za medije. Morate ih privući, a ne ih pokušati samo dovući informacijom o događanju. To više ne pali. Voditelji i urednici danas moraju biti i menadžeri. Nekada je urednik u izdavačkoj kući gospodski samo birao naslove, sada mora i promovirati i prodati knjige. Sve se promijenilo. Umjetnost nije više samo „uzvišena sfera“ estetike i slobode (na žalost!), nego i posao, zanat koji se povezuje s tehnologijom i drugim medijima, kako je govorio Walter Benjamin još tridesetih godina prošloga stoljeća, a s kojim se inače baš i ne slažem. Možemo raspravljati o tome je li njegovo ukidanje „aure“ umjetnosti otvaranje prostora praktičnima i nametljivima. I oni vrijedni i zatajni doći će na svoje, samo im treba vreća strpljenja. Ima puno takvih koji šute dok govore njihova djela. Oni čekaju da progovori vrijeme. Kako god bilo, u umjetnosti za svakoga ima mjesta. Popu - pop, bobu - bob, a onima kojima je svejedno - ono na što naiđu! Danas se u novinarstvu ne odgovara za poluistine, prije je bilo drugačije.

- Što mislite o današnjem novinarstvu i zašto ste ga napustili i okrenuli se književnosti?

Dobro se sjećate kao moja urednica kulture u „Večernjem listu“ kako su nekada tekstovi izgledali – gledalo se ne samo o čemu se piše, nego i kako se piše. Naslovi su bili kratki, a tekstovi sadržajni. Danas je često obratno – čitamo duge naslove u kojima se ispriča skoro cijela priča na provokativan način, a ispod toga tekstovi su često tanki i suhoparni. Naslov često i nema neke veze s tekstom, kao da se „šokantnim“ opremanjem teksta čitateljima želi podvaljivati. Nekada je postojalo jasno rubriciranje, a danas se pod istim nazivnikom nađu kultura, cajke, brendirane voditeljice, botoksirane glumice, vile političara i štošta još. Danas novine možemo čitati od početka, sredine, kraja – svejedno. A da ne govorimo o senzacionalizmu koji je u nas uzeo tolikog maha da bez problema možete napisati neistinu ili poluistinu i da za to ne odgovarate. Vani za klevetu možete dobiti milijunske odštete. Ovdje, na žalost, ne, jer se to smatra „napadom na slobodu novinarstva“, premda i ovdje postoje zakoni o informiranju. Danas se svatko poziva na svoje slobode, zato i živimo u jednoj velikoj civilizacijskoj anarhiji. Vašar svega, kruha i igara! Sve je izjednačeno, a to će dovesti i do smrti novinarstva, ako već i nije. Jer kada je sve jednako vrijedno, vrijednosti više nema.

„Vjesnik“ je još imao neke dobre rubrike (kultura, vanjska politika), ali je propao kao „državotvorni“

list. I tako sam svoje riječi prenijela u književnost, jer sam i u novinama pisala pretežito autorske tekstove, odnosno eseje i kritike. U književnosti mogu izbaciti sav višak iz sebe, mogu biti potpuno slobodna, nitko mi ne visi nad glavom i nikome se ne moram opravdavati. To je sloboda, onaj unutarnji kozmopolitski prostor ravnomyernog disanja. Prije deset godina otišla sam u samostalne umjetnike kako bih se posvetila što više pametnim stvarima i u svoja četiri zida vjerovala kako je svijet ipak bolji no što jest. Samotnjačka sloboda čaroban je izvor ljekovitih iluzija. Teško je biti na honorarima, ali je i motivirajuće, jer si stalno u borbi i pokretu, pa su ti dani dinamični i različiti, puni novih poznanstava. Ne živiš u formuli, pa se tim više uvijek nadaš boljem.

Ostanimo skromni i kad smo zapaženi. U književnosti je potrebna empatija

- Objavili ste sedam knjiga i u mnogima ste itekako ušli u akutne probleme našega tranzicijskog društva, a i globalne civilizacije. Npr. u knjizi „Ljudi i novinari“ udarate na medijski senzacionalizam, u romanu „Babetine“ poigravate se s radikalnim feminizmom, u romanu „Rulet“ (koji je nagrađen Nagradom EU za književnost) prodirete u ovisnost ljudi izgubljenih u tranziciji, u zadnjem romanu „Punom parom u Europsku uniju“ govorite, opet kroz razgranatu priču, o lažnoj demokraciji. Itd. Znači, i u književnosti ste na neki način „angažirani“.

Da. I to je ono znatiželjno i dinamično biće novinarstva koje očito još čuči u meni. Jedan dio mene je introvertan, dozlaboga slojevit, drugi prpošan, prkosan. Jedan dio je artističan, drugi društven. Takve su mi i knjige. Nije mi lako te dvije suprotnosti držati pod kontrolom, no uvijek ostajem u komadu. Ja sam vodič za vlastite pogubljene svjetove. I to sve bolji vodič, hvala Bogu, jer sam svladala trikove kako doskočiti samoj sebi. Točno u skladu s ovim vremenom: Snađi se, družel! Nema više mecena, nema onih koji ti se dive, nema velikih i malih. Svatko je sve usamljeniji dok je svijet sve bučniji. Pa, hodaj ili stoj. U oba slučaja drugi uvijek prolaze pored tebe. No, vratimo se pitanju. Valja mi i u književnosti odabrati temu koja se ne tiče samo mene, nego i drugih, što je neka vrsta i empatije i altruizma, jer književnost nije stvar za vlastitu uporabu. Otvaram teme depresije, lažnih iscjelitelja, društvene nepravde i neimaštine, porasta ovisnosti, iluzorne društvene slobode itd. – teme koje akumuliraju nezadovoljstvo. Valja prodrijeti u probleme s margine izopačena društva, u ono što se ne vidi na površini, a govori više o životu od milijun riječi i slika. Na marginama se događa svijet, tu su veliki entuzijasti, a ne u središtu, gdje uglavnom žive oni koji vide sebe i svoje odraze u drugima. Na rubovima ovog smiješnog transparentnog svijeta žive „luzeri“, moji omiljeni, osebujni likovi koji su doživjeli sve obmane na vlastitoj koži i koji imaju potpunu slobodu reći sve, jer ništa ne mogu izgubiti. Jer politički ili financijski moćnik nema nam u književnosti što zanimljivoga za reći – on uživa u poslu i sebi, ne buni se, ulizuje se drugima i kao lik nas ne zanima, jer je lažan, neiskren i sebljubiv. Zanimaju nas oni ljudi koji prolaze ulicama pored nas, koji sjede tužno u tramvajima i u svojim stanovima, koji proživljavaju svu kompleksnost društva u beskrajnoj anonimnosti. Njih treba iznijeti na vidjelo! Tomu služi umjetnost! Većina je mojih knjiga „teška“, ali svu težinu nastojim iskazati kroz dinamičnu priču, likove i dijaloge, što je također svojevrsna „škola novinarstva“, a koja bi glasila – budi dubok i zanimljiv, jer tvoja knjiga ne pripada samo tebi, nego i čitateljima koji bi u njoj voljeli pronaći i sebe. No moram reći kako sam se u zadnje vrijeme okrenula humoru. Sve to nevaljalo, izokrenuto i bolno u ovome svijetu nastojim teatralizirati. Nadam se da će moja nova, nadam se duhovita knjiga, izići ove godine. Dosta je crnjaka, idemo se narugati svom kretenizmu, isplaziti jezik i pokazati figu. Tada smo pravi „luzeri“ – oni koji se ne daju, koji i dalje žive po svome, svoji i neukrotljivi!

- Zahvaljujući Nagradi EU, knjige vam se prevode, gostujete i po svijetu. Koliko je to važno za vaš status u domaćoj književnosti?

Koga ovdje briga za prijevode, nastupe i intervjuje koje ste dali stranim medijima? To zanima vašu užu obitelj, vaše prijatelje i neke ljude koji će vas na tim gostovanjima zapamtiti. Ne hvalimo se

stranim uspjesima, jer vani i najveći hit u knjižarama nestaje nakon tjedan dana. Ostanimo skromni i kada nam se čini da smo zapaženi, jer već sutra netko će drugi zauzeti naše mjesto.

Tekst je objavljen uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije temeljem Programa ugovaranja novinarskih radova, tema je Umjetnost u potrazi za tumačima i publikom, a vrijedi i obrnuto (Poticanje Kvalitetnog novinarstva 2023.)